

ساخت نگرش سنج رسالت مدرسه به منظور بررسی نگرش زنان و مردان دارای تحصیلات مختلف نسبت به مدرسه^۱

دکتر داود معنوی پور*

دکتر علی اکبر سیف**

چکیده: این پژوهش با هدف ساخت نگرش رسالت مدرسه و بررسی نگرش زنان و مردان دارای تحصیلات مختلف نسبت به مدرسه انجام شد. جامعه آماری آن شامل تمامی استادان، دانشجویان و دانش آموزان شهر تهران در سال تحصیلی ۸۷-۱۳۸۶ بود. حجم نمونه مورد نیاز ۴۹۴ نفر و با استفاده از روش نمونه گیری تصادفی چند مرحله ای انتخاب شد. برای تهیه نگرش رسالت مدرسه ابتدا دیدگاه اندیشمندان بنیانگذار و شاخص در رویکردهای فلسفی، جامعه شناسی، عرفانی و روان شناسی بررسی و استخراج شد و فرم مقدماتی آن تهیه شد. روایی محتوایی ابزار نگرش سنج با نظرخواهی از متخصصان بررسی شد. ضریب پایایی آن به روش آلفا ۰/۸۵۶۰ به دست آمد. نتایج تحلیل عاملی نشان داد که حدود ۵۹٪ واریانس نگرش نسبت به رسالت مدرسه توسط این نگرش سنج تبیین می شود. تحلیل نتایج تعداد ۵ عامل اصلی را مشخص کرد که این عامل ها بر اساس محتوای پرسش ها به عوامل فردی، دینی و اخلاقی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی نامگذاری شدند. پس از جمع آوری داده ها و تجزیه و تحلیل آن ها نتایج نشان داد، نگرش افراد دارای سطوح تحصیلی مختلف در عامل فردی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی رسالت مدرسه با یکدیگر تفاوت معنادار آماری دارد اما در عامل دینی و اخلاقی با یکدیگر تفاوت ندارند.

واژه های کلیدی: نگرش سنج، رسالت مدرسه، نگرش زنان و مردان

مقدمه

در پی صنعتی شدن جوامع، آموزش رسمی و مدرسه ای دستخوش تحول بزرگی شد. گسترش اداره ها و شغل های دولتی نیاز به سواد آموزی و آموزش مدرسه ای را جهت یافتن شغل افزایش داد. اختراع دستگاه چاپ موجب تسهیل تهیه متن های آموزشی و ارزان شدن قیمت آن شد

^۱ این مقاله بخشی از رساله دکتری داود معنوی پور، دانش آموخته دکتری واحد علوم و تحقیقات دانشگاه آزاد اسلامی است.

* استادیار روانشناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرمسار

** استاد روانشناسی دانشگاه علامه طباطبائی

(گیدنز^۱، ۱۹۹۰، ترجمه صبوری، ۱۳۷۶). در این راستا هدف آموزش مدرسه ای از تعالی اخلاقی انسان به یافتن شغل برای کمک به بوروکراسی اداره ها و امرار معاش تغییر یافت (گالووی^۲ و ادوارد^۳، ۱۹۹۲). به گونه ای که پاره ای از وظایف اجتماعی بدون کسب مهارت در نوشتن و خواندن نا ممکن شد (علاقه بند، ۱۳۸۱). ایلچ (۱۹۶۸) مدرسه را آیین افسانه ساز جامعه صنعتی معرفی می کند و می گوید برای تبدیل انسان به فردی سودمند برای جامعه آموزش مدرسه ای لازم است. تمامی این مسائل گسترش روزافزون آموزش مدرسه ای و رسمی را به دنبال داشت و آموزش و پرورش را به یک حوزه عمده سرمایه گذاری توسط دولت ها و حکومت ها تبدیل کرد (رامیرز^۴ و بولی^۵، ۱۹۸۷).

کانت^۶ دو ابداع بشر را مشکل ترین مسئله انسان می داند: ۱- هنر حکومت کردن و ۲- هنر آموزش و پرورش انسان ها (کوی^۷، ۱۹۹۱، ترجمه یمنی دوزی سرخابی، ۱۳۷۸). هر دوی آن ها در طول تاریخ به شکل های مختلفی انجام شده اند و مناقشات فراوانی را نیز داشته و دارند (کورن^۸، ۲۰۰۷). آموزش و پرورش انسان ها از مهم ترین دغدغه های اندیشمندان بوده است، چه از زمانی که امری اشرافی و مختص طبقات بالای اجتماعی بوده و چه اکنون که برخورداری از تحصیلات رسمی و مدرسه ای یک ضرورت اجتناب ناپذیر و بدیهی است (علاقه بند، ۱۳۸۱). یکی از پرسش های کلیدی در آموزش و پرورش از گذشته تاکنون درباره " رسالت مدرسه " است (هاف^۹، ۲۰۰۳). رسالت در لغت به معنای پیام و پیغام آوری است (معین، ۱۳۸۱)، و رسالت مدرسه پیامی است که انتظار رساندن آن از سوی مدرسه وجود دارد. این رسالت از دیدگاه اندیشمندان مختلف به صورت های مختلف بیان شده است و هنوز هم درباره آن اتفاق نظر وجود ندارد. به طور مثال، در فلسفه، آرمان گرایانی چون افلاطون و کانت معتقدند که رسالت مدرسه تحقق ذات و شخصیت افراد است (کوپر^{۱۱}، ۱۹۹۷). واقع گرایانی چون لاک و اسپنسر هدف آموزش و پرورش را مواجه ساختن دانش آموزان با واقعیت های پیرامون خود در جهت داشتن زندگی سالم می دانند (کورن^{۱۲}، ۲۰۰۷ و گوتک، ۱۳۸۲، ترجمه پاک سرشت). طبیعت گرایان نیز از جمله روسو رسالت مدرسه را سازگاری یا آماده نمودن فرد برای محیطی که در آن زندگی می

1 - Antony Giddens

2 - Galloway

3- Edward

4 - Ramirz

5 - Boli

6 - Kant

7- Khoi

8- Randall Curren

9- Mission school

10- Hoffe

11- Cooper

12- Randall Curren

کند می داند (روسو^۱، ۱۳۴۸، ترجمه صبحانی، کورن، ۲۰۰۷). عارفانی چون غزالی و مولوی معتقدند که مدرسه باید ضمن پرورش عقل، تمایلات نفسانی را تعدیل کند و آن ها را در کنترل عقل در آورد و پس از این مقدمات تلاش کند تا افراد را به انس الهی و قرب الهی برساند (زرین کوب، ۱۳۸۳، ۱۳۸۵). جامعه شناسان کارکرد گرا رسالت مدرسه را انتقال فرهنگ و جامعه پذیری برای حفظ نظام اجتماعی جامعه می دانند. نظریه پردازان ستیز در جامعه شناسی با متمایز ساختن نظام های اجتماعی سلطه گر و سلطه بر آموزش و پرورش را نهادی اجتماعی و در خدمت نظام سلطه گر می دانند (کاردان، ۱۳۸۱، علاقه بند، ۱۳۸۱). روان شناسان نیز، اگرچه بیشتر به روش های آموزش مورد استفاده در مدارس پرداخته اند، رسالت مدرسه را شکوفایی استعدادها برای سازگاری با محیط می دانند (سیف، ۱۳۸۳). از سوی دیگر، امروزه تصور مدرسه نرفتن یک کودک امری عجیب و غیر قابل قبول تلقی می شود (ایلچ، ۱۳۵۳، ترجمه وزیری). هر ساله بخش عمده ای از درآمدهای هر جامعه برای آموزش و پرورش هزینه می شود و این در حالی است که هنوز اتفاق نظری درباره رسالت مدرسه وجود ندارد. پس، دنیای امروز الزام غیر قابل تردیدی برای مدرسه روی افراد دارد (ایلچ، ۱۳۵۹، ترجمه شبخاوندی)، در حالی که هنوز برای آن چه باید در مدرسه به آنان داده شود توافقی ندارند، جالب تر این که هزینه های کلانی را نیز برای آن صرف می کنند. حال این پرسش ها مطرح می شوند که رسالت مدرسه را چگونه باید تعیین کرد؟ آیا می توان برای رسالت مدرسه به توافق نظری دست یافت؟ پاسخ این پرسش ها، اگرچه بسیار دشوار است اما باید در جهت آن حرکت کرد. یکی از گام های موثر برای آغاز این حرکت ساختن ابزار اندازه گیری دارای روایی^۲ و پایایی^۳ مناسب است، زیرا معرفت علمی بر پایه اندازه گیری متغیرها و ابطال پذیری استوار است (سروش، ۱۳۸۵). این پژوهش با هدف ساخت یک نگرش سنج رسالت مدرسه انجام شده است.

1- Jean Jacques Rousseau

2 - Validity

3 - Reliability

روش

جامعه آماری جامعه آماری شامل تمامی استادان، دانشجویان و دانش آموزان شهر تهران در سال تحصیلی ۸۷-۱۳۸۶ بود که در دانشگاه ها و مراکز پیش دانشگاهی شهر تهران به تحصیل یا تدریس اشتغال داشتند و در مجموع ۳۲۷۵۹۳ نفر بودند^۱.

نمونه و روش نمونه گیری

نمونه پژوهش عبارت بود از زنان و مردان دارای تحصیلات دیپلم، کاردانی، کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری که در دانشگاه ها و مراکز پیش دانشگاهی شهر تهران به تحصیل یا تدریس اشتغال داشتند و با استفاده از روش نمونه گیری تصادفی چند مرحله ای انتخاب شدند. برای نمونه گیری از مراکز پیش دانشگاهی ابتدا شهر تهران به پنج منطقه جغرافیایی شمال، جنوب، مرکز، شرق و غرب تقسیم و از هر منطقه یک مرکز پیش دانشگاهی دخترانه و یک مرکز پیش دانشگاهی پسرانه به صورت تصادفی انتخاب و از جامعه ۶۴۱۹۶ نفری دانش آموزان پیش دانشگاهی تعداد ۹۸ نفر به تفکیک رشته تحصیلی در نمونه پژوهش انتخاب شد.

برای نمونه گیری از دانشگاه های شهر تهران بر اساس رشته و مقطع تحصیلی، دانشگاه ها به صورت تصادفی انتخاب، و از جامعه ۲۴۱۰۶۱ نفری دانشجویان شهر تهران تعداد ۳۶۸ نفر به تفکیک مقطع تحصیلی انتخاب شدند. حجم نمونه مورد نیاز در این پژوهش بر اساس فرمول حجم نمونه ۴۹۴ نفر برآورد شد.

ابزار پژوهش

برای تهیه پرسشنامه نگرش سنج رسالت مدرسه مراحل زیر انجام شد:

- اندیشمندان بنیانگذار و برجسته در رویکردهای فلسفی، جامعه شناسی، عرفانی و روان شناسی بر اساس دیدگاه هایشان نسبت به رسالت مدرسه دسته بندی شدند.
- پس از مطالعه آراء اندیشمندان در رویکردهای فلسفی، جامعه شناسی، عرفانی و روان شناسی شاخص های رسالت مدرسه استخراج و در ۵ بعد فردی، اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، دینی و اخلاقی قرار داده شدند.

^۱ به نقل از گروه طرح و برنامه سازمان آموزش و پرورش شهر تهران و گروه پژوهش های آماری و فناوری اطلاعات موسسه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی، ۱۳۸۶.

- عبارت های اولیه پرسشنامه به تفکیک شاخص های تعیین شده برای رسالت مدرسه تدوین شد.
  - به منظور بررسی شاخص ها و جمله ها، پرسشنامه اولیه در اختیار چند نفر از متخصصان آموزش و پرورش قرار داده شد و بر اساس اظهار نظر آنان پرسشنامه بازنگری و اصلاح شد. بدین ترتیب روایی صوری و محتوایی پرسشنامه مورد تایید قرار گرفت.
  - نظر ۱۰۰ نفر از افراد جامعه آماری درباره پرسشنامه جمع آوری شد و برخی اصلاحات بر اساس آن انجام گرفت.
- در نهایت نگرش سنج رسالت مدرسه با ۵۴ عبارت در مقیاس درجه بندی لیکرت آماده شد.

یافته ها

برای بررسی همسانی درونی و محاسبه ضریب پایایی پرسشنامه، از روش آلفا استفاده شد که ضریب آن در مرحله نخست ۰/۸۰۴۹ به دست آمد. این ضریب بیانگر دقت نسبتاً بالای این پرسشنامه برای سنجش نگرش افراد نسبت به رسالت مدرسه است. اما تحلیل دقیق تر داده ها نشان داد که بین نمره کل پرسشنامه و برخی از پرسش ها همبستگی منفی وجود دارد. برای افزایش دقت در نتایج اندازه گیری، این پرسش ها حذف شده و ضریب آلفا مجدداً محاسبه شد و رقم ۰/۸۵۶۰ به دست آمد.

بررسی روایی سازه پرسشنامه با استفاده از تحلیل عاملی به روش مولفه های اصلی انجام گرفت که نتایج آن در زیر آمده است. به منظور بررسی مناسب بودن داده ها برای تحلیل عاملی از آزمون بارتلت و KMO استفاده شد. با توجه به مقدار KMO یعنی ۰/۸۶۴ و معنا دار بودن نتیجه آزمون بارتلت در سطح اطمینان ۹۹ درصد مشخص شد که داده ها برای تحلیل عاملی مناسب اند (جدول ۱).

جدول ۱: نتایج آزمون کایزر - مایر - اولکین و بارتلت در تحلیل عاملی

آزمون کافی بودن حجم نمونه	۰/۸۶۴
کایزر - مایر - اولکین	
آزمون کرویت بارتلت - تقریب کاسکوئر	۷۲۱۶/۴۶۴
درجه آزادی	۱۴۳۱
سطح معناداری	۰/۰۰۰

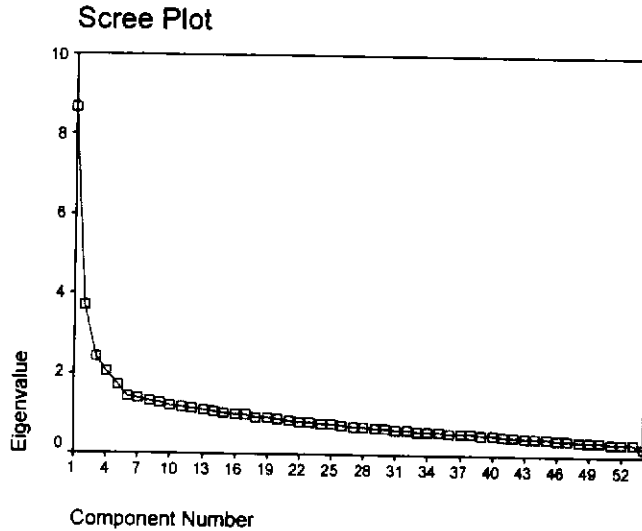
در مرحله دوم از تحلیل عاملی سهم هر یک از عامل ها یا ارزش های ویژه (مجموع مجذورات ضرایب عاملی ماده های موجود در هر عامل) و قدرت تبیین واریانس آزمون مشخص شد. معلوم شد که تعداد ۱۶ عامل با ارزش ویژه بیش تر از یک، $۵۸/۷۹\%$ از واریانس کل نمره ها را تبیین می کنند که قدرت تبیین مناسبی برای این نگرش منج است (جدول ۲).

جدول ۲: قدرت تبیین واریانس نگرش منج رسالت مدرسه

Component	Total Variance Explained								
	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings			Rotation Sums of Squared Multiple Correlations		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	8.878	18.071	18.071	8.878	18.071	18.071	3.828	8.725	8.725
2	3.701	8.354	22.924	3.701	8.354	22.928	3.484	8.418	11.148
3	2.433	4.808	27.431	2.433	4.808	27.431	2.348	4.348	17.497
4	2.073	3.858	31.289	2.073	3.858	31.290	2.301	4.291	21.798
5	1.787	3.217	34.506	1.787	3.217	34.486	2.248	4.188	26.021
6	1.432	2.881	37.157	1.432	2.881	37.137	2.227	4.128	30.045
7	1.383	2.880	38.887	1.383	2.880	38.887	1.982	3.854	33.878
8	1.324	2.482	41.148	1.324	2.482	42.148	1.784	3.288	36.044
9	1.286	2.382	44.830	1.286	2.382	44.830	1.888	3.084	40.000
10	1.211	2.243	48.773	1.211	2.243	48.773	1.828	3.217	43.047
11	1.174	2.174	48.847	1.174	2.174	48.847	1.878	3.323	46.870
12	1.132	2.087	51.094	1.132	2.087	51.094	1.843	3.287	48.828
13	1.082	2.024	53.088	1.082	2.024	53.088	1.428	3.840	51.488
14	1.082	1.886	58.034	1.082	1.886	58.034	1.378	2.881	64.018
15	1.028	1.805	66.839	1.028	1.805	66.838	1.338	2.678	66.820
16	1.003	1.801	68.818	1.003	1.807	68.788	1.244	2.304	68.786
17	.827	1.718	62.332						
18	.808	1.878	64.308						
19	.873	1.818	66.825						
20	.848	1.871	67.198						
21	.818	1.912	68.708						
22	.803	1.488	70.198						
23	.774	1.434	71.829						
24	.757	1.402	73.081						
25	.740	1.371	74.401						
26	.710	1.318	75.718						
27	.684	1.288	76.362						
28	.667	1.234	76.217						
29	.648	1.202	78.419						
30	.641	1.188	80.807						
31	.622	1.183	81.788						
32	.604	1.100	82.868						
33	.582	1.088	83.364						
34	.581	1.078	88.031						
35	.580	1.038	88.088						
36	.583	1.024	87.082						
37	.528	.890	88.088						
38	.520	.873	88.007						
39	.528	.857	89.084						
40	.488	.808	90.800						
41	.476	.860	91.780						
42	.468	.843	92.803						
43	.442	.818	93.442						
44	.428	.780	94.221						
45	.402	.744	94.878						
46	.387	.717	95.892						
47	.373	.688	96.361						
48	.368	.842	97.083						
49	.363	.873	97.728						
50	.348	.841	98.377						
51	.336	.820	98.987						
52	.314	.842	98.678						
53	.228	.421	100.000						

Extraction Method: Principal Component Analysis.

آزمون اسکری کتل (۱۹۶۶) که تعداد تقریبی عامل های قابل استخراج در میان داده ها را پیشنهاد می دهد نیز در شکل ۱ نشان داده شده است.

شکل ۱: آزمون اسکری کتل برای نمایش عوامل موجود در نگرش سنج

در مرحله بعد برای تعیین همبستگی بین هر پرسش با هر عامل، ماتریس همبستگی اولیه (پیش از چرخش) مورد بررسی قرار گرفت. اعداد درون این ماتریس همبستگی های بیشتر از $0/3$ بین عامل ها و پرسش ها را نشان می دهند. همبستگی بالا و مثبت بیانگر این است که آن پرسش در شناسایی آن عامل مفید است و منفی بودن ضرایب بیانگر این است که آن سؤال با آن عامل همبستگی منفی دارد و چیزی دیگر را می سنجد به طور مثال پرسش شماره ۲۹ با عامل ۱ همبستگی $0/594$ دارد.

تحلیل ماتریس همبستگی اولیه نشان می دهد که ساختار عاملی پرسشنامه در حالت مناسبی قرار ندارد. به همین دلیل برای دستیابی به بهترین ساختار عاملی و حذف خطاهای موجود از روش چرخش واریماکس^۱ استفاده شد. پس از ۴۲ بار چرخش، عامل ها در مناسبترین حالت ممکن قرار گرفتند و همبستگی میان عامل ها و پرسش ها در آرایش جدیدی قرار داده شدند (جدول ۳).

جدول ۳. ماتریس همبستگی بین پرسش ها و عامل های نگرش سنج رسالت مدرسه پس از چرخش

Rotated Component Matrix^a

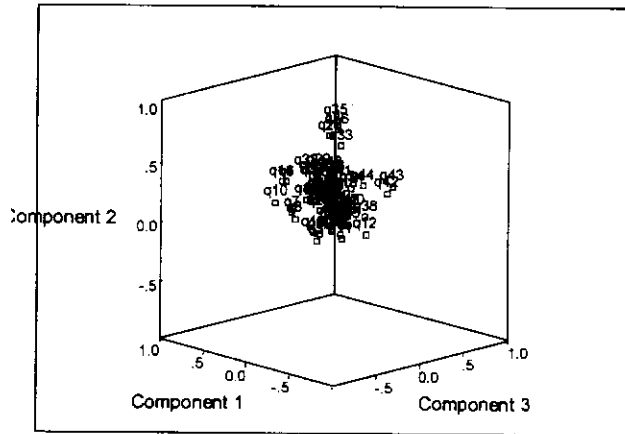
	Component																	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	
Q10	.667																	
Q14	.607																	
Q8	.549																	
Q13	.534				.309													
Q7	.517						.323											
Q9	.511					.315												
Q5	.484					.367												
Q30	.425																	
Q16	.331																	
Q35		.814																
Q28		.730																
Q38		.733																
Q33		.600																
Q32	.330	.352																
Q48		.348										.304				.331		
Q43			.872															
Q42			.862		.334													
Q44			.539															
Q34			.414									.328						
Q40			.394										-.304					
Q11				.718														
Q3				.714														
Q15				.623														
Q50		.336		-.358														
Q17					.857													
Q25					.458	.309												
Q31					.535													
Q47					.360								.374					
Q22						.733												
Q41						.639												
Q20						.615												
Q23							.845											
Q24					.364		.840											
Q29	.359	.330					.381											
Q37								.773										
Q54								.662										
Q36								.448										
Q53									.721									
Q52									.880									
Q16									.430									
Q21										.542								
Q19										.623								
Q28											.797							
Q27											.619							
Q46											-.325	.354						
Q45													.729					
Q51														.328				
Q5															.784			
Q12															.490			
Q1						-.36										.878		
Q2																.644		
Q4			.308															-.66
Q48			.370															.475
Q48																		.447
Q38	.430																	.809

Extraction Method: Principal Component Analysis.
 Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.
 a. Rotation converged in 42 iterations.

پس از چرخش عامل ها، همبستگی بین هر عامل با هر پرسش در بهترین ساختار عاملی و به ساده ترین شکل قرار گرفت و پراکندگی پرسش ها در عامل ها بیشتر شد. در ماتریس چرخش نیافته بیشترین همبستگی بین عامل اول و پرسش ها بود اما پس از چرخش و دست یابی به ساختار عاملی مناسب با خطای کمتر، توزیع پرسش هایی که هر عامل را اندازه گیری می کنند در ماتریس بیشتر و همبستگی های منفی کمتر شد (جدول ۳). در شکل ۲ این وضعیت نشان داده شده است.

Component Plot in Rotated Space

شکل ۲: مؤلفه های نگرش سنج رسالت مدرسه در فضای چرخش داده شده

پس از دست یابی به ساختار عاملی مناسب، عامل های موجود در نگرش سنج به همراه پرسش های هر عامل استخراج شدند، و هر عامل بر اساس ویژگی های مشترک موجود در محتوای پرسش ها نامگذاری شد. به دلیل مشترک بودن پرسش های برخی عامل ها و امکان ادغام آن ها با یکدیگر، محتوای پرسش ها بررسی شد و تعداد عامل ها از ۱۶ به ۵ کاهش یافت. بر اساس طبقه بندی جدید با در نظر گرفتن اصلی ترین مفهومی که توسط پرسش های هر عامل سنجیده می شود نامگذاری انجام شد. میزان همبستگی بین عامل هایی که با یکدیگر ادغام شده اند نیز در جدول ۴ آمده است.

جدول ۴: همبستگی بین عامل هایی که با یکدیگر ادغام شده اند

عامل ها	۳ و ۱	۵ و ۱	۱۴ و ۱	۱۶ و ۱	۹ و ۲	۲ و ۱۵	۱۰ و ۴	۱۳ و ۴	۷ و ۶	۱۲ و ۶	۱۱ و ۸
ضریب همبستگی	۰/۳۲	۰/۳۴	۰/۱۶	۰/۰۷	۰/۰۱	۰/۰۷	۰/۳۱	۰/۳۲	۰/۲۷	-۰/۱۵	۰/۱۴

ضریب همبستگی میان عامل ها به جز عامل ۶ و ۱۵ مثبت و در حدی است که می توان آن ها را با یکدیگر ادغام کرد. اگرچه شدت همبستگی ها چندان زیاد نیست، که آن هم امری طبیعی است

زیرا اگر بیشتر بود تعداد عامل ها کمتر از ۱۶ عامل به دست می آمد، اما به اندازه ای است که ادغام آن ها را بدون اشکال نماید.

جدول ۵ ادغام پرسش ها و عامل های موجود در آزمون

عامل های ادغام شده	شماره پرسش ها	نام عامل
عامل ۱	۲۴-۲۵-۲۹-۳۰-۳۱-۳۲-۳۴-۳۹-۴۰-۴۲-۴۳-۴۴-۴۹ ۱-۲-۶-۷-۸-۹-۱۰-۱۳-۱۴-۱۶-۱۷	بعد فردی
عامل ۲	۲-۱۸-۲۸-۲۹-۳۲-۳۳-۳۵-۳۶-۴۶-۴۸-۴۹-۵۰-۵۲-۵۳	بعد دینی و اخلاقی
عامل ۳	۳-۴-۵-۱۱-۱۲-۱۵-۱۸-۱۹-۲۱-۴۵	بعد سیاسی
عامل ۴	۷-۸-۹-۲۰-۲۲-۲۳-۲۴-۲۵-۲۹-۴۰-۴۱-۴۶-۴۷-۵۱	بعد اجتماعی
عامل ۵	۲۶-۲۷-۳۷-۳۸-۴۵-۵۴	بعد اقتصادی

نگرش سنج رسالت مدرسه بر اساس آراء اندیشمندان مختلف و در ۵ بعد فردی، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و دینی و اخلاقی به صورت نظری تهیه شده بود. برای بررسی میزان صحت دسته بندی نظری از عوامل، تحلیل عاملی انجام شد. نتایج آن همانگونه که در جدول ۵ مشخص شده تأیید کننده آن است. بنابراین رسالت مدرسه را می توان با این نگرش سنج در ۵ بعد اندازه گیری کرد.

پس از جمع آوری داده های پژوهش از نمونه انتخاب شده، تجزیه و تحلیل آماری انجام شد و نتایج نشان داد: نگرش افراد دارای سطوح تحصیلی مختلف در عامل فردی رسالت مدرسه با یکدیگر تفاوت معنادار آماری دارد و افراد دارای تحصیلات کارشناسی عامل فردی رسالت مدرسه را مهمتر از افراد دارای تحصیلات دیپلم می دانند. نگرش افراد دارای سطوح تحصیلی مختلف در عامل دینی و اخلاقی رسالت مدرسه با یکدیگر تفاوت معنادار آماری ندارد. نگرش افراد دارای سطوح تحصیلی مختلف در عامل اجتماعی رسالت مدرسه با یکدیگر تفاوت معنادار آماری دارد و افراد دارای تحصیلات کاردانی و کارشناسی عامل اجتماعی رسالت مدرسه را مهمتر از افراد دارای تحصیلات دیپلم می دانند. نگرش افراد دارای سطوح تحصیلی مختلف در عامل سیاسی رسالت مدرسه با یکدیگر تفاوت معنادار آماری دارد و افراد دارای تحصیلات کارشناسی ارشد عامل سیاسی رسالت مدرسه را مهمتر از افراد دارای تحصیلات دیپلم و دکتری تخصصی می دانند. نگرش افراد دارای سطوح تحصیلی مختلف در عامل اقتصادی رسالت مدرسه با یکدیگر تفاوت معنادار آماری دارد و افراد دارای تحصیلات دیپلم عامل اقتصادی رسالت مدرسه را مهمتر از افراد دارای تحصیلات کارشناسی ارشد و دکتری تخصصی می دانند، و افراد

دارای تحصیلات کاردانی و کارشناسی با ۹۵ درصد اطمینان عامل اقتصادی رسالت مدرسه را مهتر از افراد دارای تحصیلات کارشناسی ارشد می دانند. با ۹۹ درصد اطمینان بین نمرات زنان و مردان در عامل فردی رسالت مدرسه تفاوت معنادار آماری وجود دارد، و زنان اهمیت عامل فردی رسالت مدرسه را نسبت به مردان بیشتر می دانند. با ۹۹ درصد اطمینان بین نمرات زنان و مردان در عامل دینی و اخلاقی رسالت مدرسه تفاوت معنادار آماری وجود دارد، و زنان اهمیت عامل دینی و اخلاقی رسالت مدرسه را نسبت به مردان بیشتر می دانند. با ۹۹ درصد اطمینان بین نمرات زنان و مردان در عامل اجتماعی رسالت مدرسه تفاوت معنادار آماری وجود دارد، و زنان اهمیت عامل اجتماعی رسالت مدرسه را نسبت به مردان بیشتر می دانند. بین نمرات زنان و مردان در عامل سیاسی رسالت مدرسه تفاوت معنادار آماری وجود ندارد. با ۹۹ درصد اطمینان بین نمرات زنان و مردان در عامل اقتصادی رسالت مدرسه تفاوت معنادار آماری وجود دارد، و زنان اهمیت عامل اقتصادی رسالت مدرسه را نسبت به مردان بیشتر می دانند. با ۹۹ درصد اطمینان بین نمرات زنان و مردان در درباره رسالت مدرسه تفاوت معنادار آماری وجود دارد، و میانگین نمره زنان نسبت به مردان بیشتر است.

بحث و نتیجه گیری

عدم توافق بین اندیشمندان و افراد جامعه برای رسالت مدرسه امری قابل توجه است. از یک سو مدرسه رفتن امری اجباری و انکار نشدنی است و از سوی دیگر هزینه های گزافی برای دولت ها و خانواده ها دارد، در حالی که رسالتی واحد برای آن مورد توافق نیست. هر یک از مکتب های فلسفی، ایدئولوژی ها، نظریه های تربیتی، دیدگاه های عرفانی، رویکردهای مختلف جامعه شناسی و روان شناسی رسالت های خاصی برای مدرسه قائل هستند. با وجود برخی شباهت های میان آن ها تفاوت های قابل توجهی با هم دارند. که اگر قرار باشد هر مدرسه بر اساس هر کدام از این دیدگاه ها به پرورش انسان بپردازد، این تفاوت ها نمودی عینی پیدا می کنند و نتیجه ای جز وحشت برای ما نخواهد داشت. به طور مثال مدرسه مبتنی بر ایدئولوژی تک حزبی گرایی انسان هابی مطیع که کاری جز اطاعت کردن از پیشوا و وفاداری به او نیاموخته اند (گونک^۱، ۱۳۸۲، ترجمه پاک سرشت، سن^۲، ۱۹۹۹)، آرمان گرایی افلاطون به پرورش فلز درونی انسان ها و دامن زدن به اختلاف های طبقاتی، واقع گرایی ارسطو به پرورش خرد و عقل و دست یابی به فضیلت

1- Gerald L. Gutck

2 - Amartya Sen

اخلاقی انسان، واقع گرایی خداپاورانه آکویناس به پرورش تجربه عقلانی سعادت و حضور الهی در روح انسان، طبیعت گرایی روسو به پرورش انسان در محیطی آزاد و طبیعی، عمل گرایی دیوئی به پرورش انسان خداپاور با تکیه بر آزمایش و تجربه، سارتر^۱ بر پرورش انسانی خداپاور که شدیداً "نسبت به خود آگاهی دارد توجه می کند (گاتمن^۲، ۱۹۹۳). همچنین، لیوتار دامن زدن به تفاوت های فردی و پرورش روحیه نقاد و خلاق (لیوتار، ۱۹۷۹، ترجمه نوروزی)، رورتی به رشد فردیت و قدرت اثرگذاری بر سنتهای جامعه (رورتی، ۱۹۹۹) و... را رسالت مدرسه می دانند. بنابراین انسان های پرورش یافته در هر کدام از این مدارس تفاوت های فراوانی با هم خواهند داشت. با توجه به اهمیت مدرسه در دنیای امروز و هزینه های گزافی که برای آن می شود ضروری است که رسالت مدرسه از ابعاد مختلف بررسی شود. و بین رسالت های مختلف ارزیابی دقیق انجام گیرد تا از این فرایند به رسالت هایی واحد دست یافت. لازمه این کار داشتن ابزاری دقیق برای اندازه گیری است. نتایج این پژوهش نشان داد که نگرش سنج ساخته شده برای رسالت مدرسه با ضریب پایایی ۰/۸۵۶۰ می تواند واریانس متغیر پژوهش را در حدود ۵۸/۷۹ درصد با ۵ عامل اصلی تبیین کند. شاخص های روان سنجی محاسبه شده بیانگر مناسب بودن این نگرش سنج برای اندازه گیری قابل اطمینان است. اگرچه ادغام عامل ها با یکدیگر و کاهش آن ها از ۱۶ به ۵ عامل بر اساس ضرایب همبستگی بین آن ها انجام شد اما کم بودن شدت ضریب همبستگی و در یک مورد منفی بودن آن نیز مسئله ای قابل توجه است. مبنای نظری که دلالت بر وجود ۵ بعد در رسالت مدرسه دارد با نتایج حاصل از این پژوهش هماهنگ است. که نشان دهنده روایی محتوایی این نگرش سنج است. روایی سازه آن نیز بر اساس نتایج حاصل از تحلیل عاملی تأیید شد. بنابراین با استفاده از نگرش سنج رسالت مدرسه می توان دیدگاه افراد مختلف جامعه را نسبت به رسالت مدرسه در ۵ عامل فردی، دینی و اخلاقی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی اندازه گیری کرد. دیدگاه های افراد دارای تحصیلات مختلف در جامعه نسبت به رسالت مدرسه، قابل تأمل است. افراد دارای تحصیلات کارشناسی عامل فردی رسالت مدرسه را مهمتر از افراد دارای تحصیلات دیپلم می دانند. به عبارت دیگر افراد دیپلمه پرورش فردی را از رسالت های مهم مدرسه نمی دانند، این در حالی است که آن ها به عنوان محصولات مدرسه وارد جامعه شده اند و ۱۲ سال از زندگی خود را در این نهاد اجتماعی "گران قیمت" سپری کرده اند. اما چرا پرورش فردی، که از دیدگاه فلاسفه، عرفا و روانشناسان یکی از مهمترین رسالت های مدرسه است، برای آن ها در

^۱ Jean Paul Sartre

^۲ Amy Gutmann

مرتب‌ه پایین تری از اهمیت قرار دارد؟ پاسخ این پرسش را باید در نحوه عملکرد و محتوای آموزشی مدارس جستجو کرد، که تا چه اندازه به این رسالت توجه کرده و برای تحقق آن تلاش کرده اند. همین وضعیت برای ابعاد اجتماعی و سیاسی رسالت مدرسه نیز وجود دارد.

عامل اقتصادی رسالت مدرسه برای افراد دارای تحصیلات دیپلم و کاردانی نسبت به سایر سطوح تحصیلی اهمیت بیشتری دارد. درحالی که رسالت اقتصادی مدرسه از دیدگاه های مورد بررسی، چندان اهمیتی ندارد. به نظر می رسد این افراد مدرسه را ابزاری برای رفع نیازهای اقتصادی خود می پندارند و با گذشت زمان و ادامه دادن تحصیلات خود، نگرش غلط آن ها نسبت به مدرسه از طریق کسب تجربه های اجتماعی به صورت خودکار اصلاح می شود. به قول ایلچج مدرسه گاو مقدسی شده است که شرط اصلی یافتن شغل و کسب درآمد در جامعه به عبور موفقیت آمیز از آن وابسته است.

نگرش مثبت زنان به ابعاد مختلف رسالت مدرسه نسبت به مردان، نشان می دهد که مدرسه مجوزی برای ورود زنان به عرصه های مختلف اجتماعی، سیاسی و اقتصادی شده است. آنان با تکیه بر تحصیلات رسمی حضور بیشتری در جامعه پیدا کرده اند و از ایجاد شرایط لازم برای ایفای "نقش های مردانه" خرسندند. تا جایی که رسالت مدرسه در نگاه اغلب آن ها رنگ باخته است. زیرا در مدارس به ارزش های زن بودن، مادر بودن و مسائل مرتبط با زنان چندان پرداخته نشده و تنها پایگاه اجتماعی، شغل، درآمد و مسائلی از این قبیل که در "نهضت های زن سالارانه" مطرح می شوند مورد احترام نظام مدرسی بوده است، پس به ناچار آن ها برای کسب این ارزش های اجتماعی به سوی نظام های آموزش رسمی هجوم آورده اند، تا جایی که مسئولان نظام های آموزشی هر از چند گاهی نگرانی خود را از افزایش نسبت زنان به مردان در مراکز آموزش عالی اعلام می کنند.

از جمع بندی نتایج این پژوهش می توان نتیجه گرفت که انتظارات افراد مختلف جامعه از مدرسه با آن چه امروزه مدارس انجام می دهند متفاوت است. روش محوری مدارس و غرق شدن آن ها در کوران آزمایش روش های موثر آموزش و یادگیری، موجب غفلت از هدف های اصلی شده است. عدم هماهنگی بین آموزش ها و نیازهای افراد از جمله اشکالات دیگر مدارس فعلی است. به نظر می رسد مدارس نیازمند بازنگری جدی در رسالت های خود هستند. تا هم به رسالت های اصلی خود بپردازند و هم انتظارات مخاطبان خود را برطرف سازند.

منابع فارسی

- ایلچ، ایوان. (۱۳۵۹). مدرسه زدایی از جامعه (ترجمه شیخاوندی). تهران: بخش ابتکار. (تاریخ انتشار اثر به زبان اصلی ۱۹۶۹).
- ایلچ، ایوان. (۱۳۵۳). فقر آموزش در آمریکای لاتین (ترجمه هوشنگ وزیری). تهران: انتشارات خوارزمی.
- سروش، عبدالکریم. (۱۳۸۲). علم چیست، فلسفه چیست. تهران: انتشارات صراط.
- سیف، علی اکبر. (۱۳۸۳). روانشناسی پرورشی (ویراست پنجم). تهران: آگاه.
- روسو، ژان ژاک. (۱۳۴۸). امیل یا آموزش و پرورش (ترجمه ع صبحانی). تهران: موسسه مطبوعاتی فرخی. (تاریخ انتشار اثر به زبان اصلی ۴).
- زرین کوب، عبدالحسین. (۱۳۸۵). قرار از مدرسه. تهران: انتشارات امیر کبیر.
- زرین کوب، عبدالحسین. (۱۳۸۳). پله پله تا ملاقات خدا. تهران: انتشارات علمی.
- علاقه بند، علی. (۱۳۸۱). جامعه شناسی آموزش و پرورش. تهران: نشر روان.
- کاردان، علی محمد. (۱۳۸۱). سیر آرائی تربیتی در غرب. تهران: سمت.
- کوی، لوتان. (۱۳۷۸). آموزش و پرورش: فرهنگ ها و جوامع (ترجمه محمد یمنی دوزی سرخابی). تهران: انتشارات دانشگاه شهید بهشتی. (تاریخ انتشار اثر به زبان اصلی ۱۹۹۱).
- گوتک، جرالدا. (۱۳۸۲). مکاتب فلسفی و آراء تربیتی. (ترجمه محمد جعفر پاک سرشت). تهران: سمت. (تاریخ انتشار اثر به زبان اصلی ۱۹۹۷).
- گیدنز، آنتونی. (۱۳۷۶). جامعه شناسی (ترجمه منوچهر صبوری). تهران: نشر نی. (تاریخ انتشار اثر به زبان اصلی ۱۹۹۰).
- لیوتار، ژان فرانسوا. (۱۳۸۳). وضعیت پست مدرن (ترجمه حسنعلی نوروزی). تهران: انتشارات گام نو. (تاریخ انتشار اثر به زبان اصلی ۱۹۷۹).
- معنوی پور، داود و پیرخانی، علی رضا. (۱۳۸۴). روش های پژوهش در علوم رفتاری. تهران: انتشارات دواوین.
- معین، محمد. (۱۳۸۱). فرهنگ لغت فارسی. تهران: انتشارات سرایش.

منابع انگلیسی

- Cooper, M, John. (1997). **Republic in Plato complete works**.
Hackett publishing company Inc.
- Curren, Randall. (2007). **Philosophy of Education**. Blackwell publishing.
- Galloway, David and Edwards Anne. (1992). **Secondary school**

- teaching and educational psychology.** newyork: Longman publishing.
- Gutmann,Amy.(1993). **Studies in Philosophy and Education.** Springer Verlag.
- Hoffe,Otfried. (2003). **Theory and Research in Education.** Sage publication Ltd.
- Ramirez, Francisco o. and John Boli. (1987). **the political construction of mass schooling:** European origins and worldwide institutionalism sociology of education.
- Rorty,Richard.(1999). **Philosophy and Social Hope.** Harmondsworth : penguin.
- Sen, Amartya.(1999). **Development as Freedom.** Oxford: Oxford university press.

پښتونستان ښار علمي او مطالعاتي مرکز
پښتونستان ښار علمي مرکز